

CORN. IANSENII COMMENTARIA
CAPVT QVINQVAGESIMVM.

1 Simon Oniæ filius sacerdos magnus, qui in vita sua suffulfit domum, & in diebus suis corroborauit populum.

Ost celebratos plerosque insignes viros, quorum meminit sacræ scripturæ canon, celebrat author prolixè quendam summum pontificem, qui vel suo tempore, vel circa sua tempora præclarè sacerdotio functus est, quem vocat Simonem Oniæ filium. Quoniam autem multi errant in isto quis fuerit, eò quòd duo fuerint summi sacerdotes diuersis temporibus hoc nomine dicti, vtile fuerit ad huius loci & aliorum quorundam intelligentiam, paucis historiam summorum pontificum, qui fuerunt ante Machabæos, extra scripturæ canonè perstringere, sicut colligi potest ex Iosepho maxime. Itaque post summum sacerdotem Iaddua, qui fuit vltimus Pontificum summorum sub regibus Persarum, & cuius fit mentio 2. Esdræ 12. summus Pontifex fuit Onias filius Iadduæ: Quo mortuo successit ei filius Simon, cognominatus iustus, quòd & Deum piè coleret, & eius summa potiretur beneuolentia, vt habet Iosephus lib. Antiquit. 12. cap. 2. Hoc quoque mortuo, superstitè vnico filio paruulo, cui etiam Onias nomen fuit, Eleazarus frater eius pontificatum assumpsit, à quo, Ptolomeo Philadelpho petente, missi sunt in Ægyptum Septuaginta seniores, qui biblia sacra verterent in linguam Græcam. Post obitum Eleazari, Manasses eius patruus, frater scilicet primi Oniæ, pontificatum assumpsit: quo defuncto successit in sacerdotium Onias Simonis Iusti filius. Is Onias pusillanimis erat & avarus, quæ causâ fuit vt ob non solum vectigal debitum regibus Ægypti, ad iram commouerit regem Ptolomeum Evergetem, filium Philadelphi. Hic mortuus reliquit honoris successorè Simonem filium. Quo vita perfuncto, successit tertius Onias, vt habet Iosephus lib. Antiquit. 12. capite 4. Hic est ille Onias, ad quem literas societatis & amicitia misit Arius Rex Lacedemoniorum, vt legimus Mach. 12. De quo etiam fit mentio 2. Mach. 3. vbi narratur quomodo restiterit Heliodoro, ei que precando vitam restituerit, cum in summo esset periculo. Item cap. 4. vbi narratur quomodo ab Antiocho Epiphane priuatus sit summo sacerdotio, illudque traditum sit fratri eius Iasoni, qui illud multa ambitione & largitione obtinuerat. & quòd hoc mox reiecto, pontificatum simili arte adeptus sit Menelaus, frater Iasonis & Oniæ iuxta Iosephum, qui & Oniam ipsum occidi curauit. Hic itè est de quo fit mentio 2. Machab. 15. quomodo per visum apparuit Iudæ manibus protensis, orare pro omni populo Iudæorum. Huius tertij Oniæ viri sanctissimi filius etiam erat Onias nomine, qui tyrannidem Menelai fugiens in Ægyptum, ibi ex permissione regis ædificauit templum Deo vero, instar templi Ierosolymitani, vt scribit Iosephus lib. 13. cap. 6. Itaque cum post tertium illum Oniam virum sanctissimum, summum sacerdotium iniuste obtineretur

3. Esdr. 12.

Ioseph. lib. Antiq. 12. cap. 2.

1. Mach. 12
2. Mach. 3

2. Mach. 15

neretur à diuersis per largitiones, tandem illud Machabæi hostibus superatis principatui iunxerunt. His ergo sic se habentibus, quæstio est an is de quo agitur hoc capite, & dicitur Simon Oniæ filius, sit primus ille Simon primi Oniæ filius, an secundus Simon secundi Oniæ filius. Secundum fuisse intelligunt nostri, Rabanus, Liranus & Dionysius, idque ideo, quia existimant hunc Simonem fuisse eodem tempore quo ipsum huius libri authorem: ideoque authorem hunc tantopere laudasse, quod fuerit sui temporis Pontifex, cuius gloriam & insignia facta coram viderit. Authorem autem ex prologo intelligunt scripsisse tempore Euergetis regis, sub quo etiam fuit secundus Simon secundi Oniæ filius. Verum hanc sententiam non esse probabilem multa ostendunt, & imprimis quod apud Iosephum facta insigniora Pontificum describentem, nihil peculiare dicatur de secundo Simone, nisi quod fuerit secundi Oniæ filius, ita vt etiam Liranus ob id miratum se scribat, quomodo hoc capite tam præclara de eo dicantur, quorum nulla est apud Iosephum mentio. Deinde nec certum est hunc Simonem fuisse contemporaneum authori huius libri, quia significat se scripsisse hæc de eo post mortem ipsius, cum dicit; qui in vita sua, & in diebus suis; quibus verbis satis innuitur ipsum scribere de iam mortuo. Nec etiam verum est, ex prologo huius libri intelligendum esse, authorem huius libri Iesum filium Sirach scripsisse sub Euergete, sed tantum quod interpret huius libri, qui fuit nepos Iesu filij Sirach, scripserit sub illo, vt probatum est superius in expositione prologi. Quæ cum ita sint, magis est probabile, imò certum, hunc Simonem filium Oniæ esse illum primum Simonem primi Oniæ filium, qui teste Iosepho iustus est cognominatus, ob insignem in Deum pietatem. In hunc enim bene quadrant eximia laudes quas continet istud caput, quem fuisse tempore Ptolomei Philadelphi aut paulo ante constat ex prædictis. Post huius Simonis mortem, verisimile est sub Philadelpho Iesum filium Sirach hanc Simonis de prædicationem scripsisse, sicut & verisimile est eum fuisse iuxta quorundam sententiam vnum ex Septuaginta interpretibus missis ab Eleazaro fratre successore Simonis, vt deinde hunc librum nepos Iesu vertere cœperit sub Euergete rege fratre Philadelphi & eius successore, quemadmodum supra in prologo dictum est. De hoc ergo Simone iusto hic dicitur, Simon Oniæ filius sacerdos magnus, subaudi, est; is qui in vita sua suffulsi domum; hoc est, templum, domum Dei instaurauit, restituens ea quæ ab erectione per Zorobabel & Iesum facta cœperat collabi, & in diebus suis corroborauit templum. Sic enim omnes fere habent libri, consentiente Germanica æditione, quæ habet *va'p*. Complutensis habet, *la'p*, populum, vt significetur eum etiam confirmasse populû in pietate & vera religione, confirmando eum & doctrina sua, & sancta sua conuersatione. Quod eo tempore valde necessarium erat, tum quia iam non multo ante sub auo ipsius Iaddua erectum fuit templû in monte Garizim, ad quod etiam Iudæorum multi confluxerunt, tum quia vel eius vel patris sui Oniæ tempore

Ptolo-

Ptolomeo, Lagi filio grauia Iudæi & Ierosolyma passi sint, vt scribit Iosephus lib. Antiquit. 12. cap. 1.

2 Templi etiam altitudo ab ipso fundata est, duplex ædificatio, & excelsi parietes templi.

GRæca habent *κρη̄ ιω̄ ε̄οτ̄ ο̄ ιδιμιλιω̄δ̄η̄ ῡψ̄* *διπλοῦν, ἀνακίμα ῡψ̄λοῦ* *περιβολῶν ἱεροῦ*, hoc est, Et sub hoc fundata est altitudo duplex, munimen excelsum, circuitus templi. Quibus quid significetur, cum desit historia hæc explicans, satis constare non potest. Videtur tamen significari, quòd præter antiquati templi restorationem, etiam ex fundamentis erexerit vel duplicem ambitum templi, vel parietem vnum duplo altiorem quàm prius erat, quo totum templum ambiebatur, munitur, & tegebatur. Hic in nostra lectione dicitur altitudo templi, non quia erat in ea domo quæ propriè templum dicebatur, sed quia circa templum erat, & ad templum etiam pertinebat: sicut & atria, & parietes atriorum & porticus sæpe dicuntur esse templi.

3 In diebus ipsius remanuerunt putei aquarum, & quasi mare adimpleri sunt supra modum.

GRæcè sic, *ἰν̄ ἡ̄μέραις̄ αὐτοῦ̄ ἠ̄λαττω̄δ̄η̄ ἀποδοχίον̄ ὕδατ̄*, *χαλκὸς̄ ὡσὶ̄* *θαλάσσης̄ τὸ̄ τρίμετρον̄*, vel, vt quædam Græca habent, *τὸ̄ περίμετρον̄*, hoc est, In diebus ipsius imminutum est receptaculum aquarum, æs velut mare, triplicis mensuræ, scilicet factum est. Quo videtur significari, quòd cum illud receptaculum aquarum, quod in templo esse debuit pro ablutione sacerdotum, esset minus quàm oportebat, Simon curauit æneum illud vas, quod mare fusile dicitur 3. libro Regum, fieri magnæ mensuræ, vt esset quasi mare, multis aquis capax. Quædã tamen Græca habent pluraliter *δοχίαι*, vt sit, imminuta sunt receptacula aquæ. Quod fecutus est noster interpres, quem ex Græcis constat vertisse, remanuerunt, vt post Rabanum habent libri emendatiores: non autem, emanauerunt, vt peruersè in multis hic locus est deprauatus. Significatur ergo, quòd cum in diebus ipsius putei aquarum refluxissent, deficientibus scilicet aquis quæ per aquæductus in ciuitatem influere solent, opera Simonis rursus quasi mare abundè repleti sint, ita vt curauerit aquæductus reparari & restitui, quemadmodum supra dictum est de Ezechia, quòd induxerit aquas in ciuitatem.

4 Qui curauit gentem suam, & liberauit eam à perditione, qui præualuit amplificare ciuitatem.

Non solum habuit curam templi reparandi & puteorum, sed etiam peculiarem habuit curam populi sui, salutis ei monita præbendo, & prudenti prouidentia præuidendo, ne alicundè aliquod malum ei adueniret, sicque liberauit eum à perditione, quam ab irato Deo aut hostibus incidere potuisset, eademque de causa vires etiam assumpsit ad ampli-

amplificandum ciuitatem, fortificando eam, & muros eius reparando, ita vt non solum templum, sed etiam ciuitas amplitudini suæ, dignitati & splendori redderetur, aut etiam maiorem acciperet. Item amplificauit ciuitatem, quia etiam pluribus eam ciuibus auxit, efficiens sua pietate & cura, vt ad eam plures Iudæi confluerent.

5 Qui adeptus est gloriam in conuersatione gentis, & in ingressu domus & atrij amplificatus est.

Multi legunt in secunda parte; & ingressum domus & atrij amplificauit; intelligentes eum vestibulum templi exornasse aut auxisse. At altera lectio, quam etiam habet in margine ex Rabano Glosa Ordinaria, habent item aliquot scripta, præferenda est, vt quæ originalibus magis conueniat, & sensum habeat commodiorem: quamquam Græca habeant *ἐπιπέσει*, in egressu, vt verisimile sit etiam interpretem nostrum sic vertisse, quamuis ad rem parum hic faciat siue ingressum dicas, siue egressum. Sensus ergo est: Sicut ipse in multis bene fecit genti suæ, ita vicissim gloriam ab ea consecutus est, dum in ea probè atque decenter conuersatus est. cumque eum aut ingredi templum & atrium contingeret aut egredi, peracto suo officio, à populo honore amplo affectus est. Quantam autem gloriam in populo adeptus sit, & quanti eum fecerit populus, multis ostendit similitudinibus, comparans eum varijs quæ vel visui vel odorati gratæ sunt, & multis modis oblectant. Itaque subditur:

6 Quasi stella matutina in medio nebulæ, & quasi luna plena in diebus suis lucet.

7 Et quasi sol refulgens, sic ille effulsit in templo Dei.

Plurè à stella ad lunam plenam, & ab ea ad solem per auxesim ascendit, comparans eum tribus sideribus, quæ sua luce maximè delectant. Imprimis stellæ matutinæ, hoc est, lucifero, qui si post tenebras nocturnas, & in medio nebularum transluceat, seseque exerat, valde exhilarat mortales: magis tamen & plena luna & sol clarè splendens, nec obductus nubibus. Ad horum ergo similitudinem dicit illum effulxisse apud populum, cum ille se visendum in templo Dei exhiberet, atque in eo conuersaretur. Quo præterquam quòd in genere significatur quàm grata fuerit eius in templo præsentia, etiam vterius rectè intelligitur, quòd suæ doctrinæ & rectæ conuersationis luce populo præluxerit, eumque tenebris depulsis ad Dei tum cognitionem, tum amorem accenderit.

8 Quasi arcus refulgens inter nebulas gloriæ, & quasi flos rosarum in diebus vernis.

9 Et quasi lilia quæ sunt in transitu aquæ, & quasi thus redolens in diebus æstatis.

A Cœlestibus luminaribus descēdit ad arcum cœlestem, qui colorum pulchra varietate admodum fulget & splendet inter nebulas & nubes quas sua claritate gloriosas & illustres reddit, vnde vocat nebulas glōriæ. Quo præter gratiam quæ in genere significatur, peculiariter rectè intelligitur significari summum hunc sacerdotē in populo obscuro, multisque vitijs obtecto, vario suo ornatu virtutum eminuisse, seque illum suo splendore plurimum ornasse. A cœlestibus visum recreantibus descenditur deinde ad ea quæ in floribus & arboribus non visum tantum, sed etiam olfactum delectant. Quasi, inquit, flos rosarum in diebus vernis, cum scilicet primum rosæ prodeunt, quando & suauiores sunt, & propter asperitatem hyemis præcedentem gratiores sunt. Rosis rubicundis addit lilia candore simul & fragrantia rescientia, eaque potissimum quæ sunt in transitu aquæ, hoc est, iuxta profluentes aquas, ob quas & melius crescunt, & aquarum murmure ac cursu coniuncto magis recreant. His addit & thus redolens in diebus æstatis. Vbi nomine thuris ipsam arborem thuriferam, non autem ipsum fructum intelligere oportet, sicut mox postea patet ex Græcis, quæ habent, & *κλασὶς λιβάνης*, vt surculus thuris: hic tempore æstatis cum sol ardet, de se suauem spargit odorem, sole ipsum excitante, magis quam alio quouis tempore. Quibus odoriferis cum comparatur hic summus sacerdos, præter hoc quod in genere significatur ipsum gratum admodum fuisse populo, etiam accipitur rectè significari illum bonum de se famæ & existimationis sparsisse odorem, sicut & sequenti comparatione.

10 Quasi ignis effulgens, & thus ardens in igne.

Hic iam thus accipitur pro aromate ipso, & comparatio fit cum igne lucenti, & thure in eo ardenti: quæ duo simul coniuncta & luce & calore & odore resciant. Quibus peculiariter rectè designatur summi sacerdotis & charitas & feruor deuotionis, Deo instar thuris gratissimæ,

11 Quasi vas auri solidum, ornatum omni lapide pretioso.

Non tantum odoriferis atque illuminantibus, sed etiam pretiosissimis comparatur, quale est maximè vas aliquod ex solido auro compositum, cui etiam accedit ornatus omnium lapidum pretiosorum, vt iam duplici nomine pretiosum sit, & suo pretio gratum. Quo rectè in particulari intelligitur huius viri absoluta excellentia, ita vt sit & ratione sapientiæ & charitatis veluti vas purè aureum, & ratione diuersarum virtutum, quibus ornatur & sapientia & charitas, veluti vas ornatum omni lapide pretioso.

12 Quasi oliua pullulans, & cypressus in altitudinem se extollens.

Comparatur etiam duabus gratissimis apud homines arboribus: quarum altera à fructu vtilissimo commendata est, altera ab altitudine & proceritate: per quas non solum etiam in genere significatur gratia quam obtinuit hic sacerdos apud homines, sed etiam in particulari vtilitas quam suis attulit, & authoritas quam apud eos obtinuit. Per oliuam enim pullulantem significatur olea fructum progerminans, quia Græcè est, *ἡ ἀδάλλυσα καρπὸς*, fructus germinans. Varijs his comparationibus propositis significatur tam magnâ fuisse huius gratiam, & tam varia eius dona, vt vna similitudine explicari nequeant, sed in eo deprehendi potuerit quicquid in rebus præclaris varijs modis gratum est. Cæterum vt quæ de eo dicuntur cum fructu legantur, & ad moralem doctrinam trahantur, discendum hinc est quæ sint veri episcopi officia, nempe vt cura sit ei & templorum atque omnium quæ ad cultum Dei pertinent reparandorum ac ornandorum, & cura item plebis sibi commissæ, quo in pietate bene instituatur, & ab omnibus quæ noxia ei esse possent, vt ab hæreticis & alijs bene protegatur. Deinde vt inter suos ita conuersetur, ita se grauitè & decenter gerat in templo atque omnibus suis Pastoralibus officijs, vt gratiam, gloriam, & authoritatem apud eos obtineat. Ita futurum vt veluti luminaria cœlestia omnibus præluceat, & omnes præcellat, iucundumque sit suis illum videre, illius bonam famam veluti odorem sparsum audire, sitque habendus à suis tanquam res admodum pretiosa, vtilis, atque eximia.

- 13 In accipiendo ipsum stolam gloriæ, & vestiri eum consummatione virtutis.
- 14 In ascensu altaris sancti, gloriam dedit sanctitatis amictum.

Exprimit in sequentibus quàm gratum & vtile fuerit eius in templo ministerium, & quomodo illud sua authoritate & gratia commendauerit. Cæterum quò hæc melius intelligantur, notandum pro consummatione virtutis, Græcis esse *συντέλειαν αὐχίματ*, consummationem gloriationis. Vocat autem consummationem gloriationis phrasi Hebraica, perfectam illam gloriam & magnificentiam quæ inerat in vestitu & ornatu sacerdotali, quem antea per partes descripsit quum de Aaron loqueretur, vocans illum opus virtutis & vasa virtutis, hoc est, fortitudinis. Pro; gloriam dedit sanctitatis amictum; Græcè est, *ἰδίξαι περιβολῆν ἁγιάσματ*. Et intelligunt quidam sensum esse: glorificauit ambitum sanctuarij, quia scilicet suæ personæ præsentia, & addito vestitu sacerdotali ornauit, & gloria affecit totum ambitum templi. Dictio enim *περιβολῆ*, etiam ambitum significat, & *ἁγίασμα*, sæpe ponitur in scripturis pro sanctuario & templo, vt dictum est. Significat tamen *περιβολῆ*, etiam vestitum & amictum: vnde rectè etiam vertitur; glorificauit sanctitatis amictum; proinde vertendum erat; gloriam dedit amictui sanctitatis;

quod & significabitur si nostra lectio sic accipiatur: ipsum amictum sanctitatis, hoc est, amictum sanctum, dedit esse gloriam, hoc est, effecit eum esse magis gloriosum suæ personæ dignitate. Sensus ergo est: In accipiendo ipsum stolam gloriæ, hoc est, cum assumeret ipse gloriosum illum habitum summi sacerdotis: & In vestiri ipsum consummatione virtutis, hoc est, cum indueret ipse perfectum illum ornatum, qui summæ autoritatis & potestatis indicium erat. In ascensu altaris sancti; hoc est, cum sic indutus ascenderet ad altare sanctum, ipse non solum gloria affectus est ab ipso quo indutus erat habitu, sed suæ etiam personæ gratia & dignitate attulit ipsi amictui gloriam, eumque per se gloriosum, magis etiam gloriosum reddidit. Quo moraliter docemur, episcopum ita se gerere debere, ut non solum ab episcopali habitu & officio honorem accipiat, sed vicissim etiam honorificet ea, & omnibus commendet, ut non episcopus honorabilis sit propter habitum, sed habitus propter episcopum, & ita de omnibus sacerdotibus.

- 15 In accipiendo autem partes de manu sacerdotum, & ipse stans iuxta aram, circa illum corona fratrum.
- 16 Quasi plantatio cedri in monte Libano, sic circa illum steterunt quasi rami palmæ.

DEpingit, & ob oculos ponit ornatum, ordinem, atque deuotionem quæ in ministerio huius sacerdotis seruari solebant, ita ut ea aliquando coram vidisse videatur. Potest autem illa pars; circa illum corona fratrum; vel referri ad præcedentia, ut sit sensus: Cum iam ascendisset ad altare sanctum, ut dictum est, acciperet autem de manu sacerdotum partes & membra immolatorum & animalium, & ipse esset stans iuxta aram, erat circum illum stans corona fratrum, sacerdotum scilicet de eadem stirpe Aaron. Vel potest referri ad sequentia, ut prima plena sit sententia hæc; In accipiendo autem partes de manu sacerdotum, & ipse stans iuxta aram; & sit sensus: Cum acciperet de manu sacerdotum partes offerendas, etiam ipse erat stans iuxta aram, ut significetur eum sacerdotale munus non tantum per alios, sed etiam per seipsum obiuisse. At prior distinctio videtur conuenientior. Per partes autem intelligendum, non partes decimarum, quæ ab alijs sacerdotibus accepit summus sacerdos, sed partes animalium quæ immolabantur, ut armus dexter, & pectusculum, quæ leuari debebant coram Domino, patet ex dictione Græcâ $\mu\lambda\alpha$, quæ membra significat. Sequenti versu exprimitur quàm deceter circa illum steterit corona fratrum. Comparat enim eam primum plantationi cedri in monte Libano, hoc est, varijs plantis cedri in monte Libano plantatis, aut enatis circa altam aliquam cedrum, quia sicut huiusmodi plantatio eiusdem est nature cum alta aliqua cedro quam circumdat & ornat, etsi adhuc statura humilior: ita inferiores sacerdotes similis erant conditionis cum Pontifice, utpote etiam filij Aaron & sacerdo-

sacerdotali dignitate fulgentes : sed vt erant illo minores , ita sua circumadstantia eum tanquam altiorem cedrum exornabant . Comparat deinde filios Aaron summum sacerdotem circumadstātes ramis palmæ, quia sicut illi rami circumfusi , & in omnem partem extensi palmam ornant: ita & illi summum sacerdotem , dum illum circumstarent, qui meritò ramis palmæ comparantur respectu pontificis, quòd ab eo tanquam sacerdotalis dignitatis fundamento penderent , sicut rami à suo trunco.

17 Et omnes filij Aaron in gloria sua , oblatio autem Domini in manibus ipsorum coram omni synagoga Israël.

18 Et consummatione fungens in ara, amplificare oblationem excelsi regis , porrexit manum suam in libatione , & libauit de sanguine vuæ.

EXprimitur pulcherrimus ordo in oblatione seruatus, qui non satis intelligitur, nisi apta fiat versuum distinctio. Est ergo sensus: Cùm corona sacerdotum Pontificem circumstabat, vt dictum est, omnes filij Aaron, subaudi, erant ibi, in gloria sua, hoc est, in decoro suo vestitu, & erat in manibus ipsorum oblatio Domini in conspectu totius congregationis populi Israëliti. Tunc summus sacerdos perfecturus ipsum sacrificium, & vltimam ei manum impositurus, vt maiori gloria ornaret oblationem quæ fiebat excelsò regi Deo, extendit manum suam in superaddenda libatione, & libauit de sanguine vuæ, hoc est, de vino quod singulis sacrificijs in certa mensura erat addendum, & Deo offerendum, vt præcipitur Numeri 15. Per sanguinem enim vuæ, Hebraica phrasi significatur vinum, tum propter colorem, tum quòd ex vua exprimitur, sicut ex corpore sanguis. Pro; consummatione fungens, vel consummationem fungens; Græcè est συντελεσασαργων, hoc est, consummationem ministrans vel sacrificans. Est autem ministrare consummationem, vltimas sacrificij partes exequi, & sacrificium perficere. Siue autem legatur, consummatione, siue consummationem fungens, perinde est, quia verbum, fungor, etsi potius ablatiuum desideret, iungitur tamen quandoque etiam accusatiuo, vt apud Plautum: Parasitus octo hominum munus facillè fungitur.

19 Effudit in fundamento altaris , odorem diuinum excelsò principi.

DE vino libato istud dicitur, quòd sacerdos cùm libasset, & Domino obtulisset, effudit deinde in fundamentum altaris, idque in odorem diuinum & sacrum excelsò principi. In quibus verbis notatur quod dicitur Numeri 15. Vinum ad libamentum offeret in odorem suauitatis Num. 15. Domino . Nam & hîc pro; odorem diuinum; Græca habent sicut ibi, ὀσμὴν ἰουδαίας, odorem suauitatis.

Vv iij . Tunc

- 20 Tunc exclamauerunt filij Aaron, in tubis ductilibus sonuerunt.
 21 Et auditam fecerunt vocem magnam, in memoriam coram Deo.

CUm, inquit, prædicto modo sacrificium perageretur à summo sacerdote, tunc exclamauerunt filij Aaron alta voce Deum laudantes, & simul sonitum magnum ædentes in tubis ductilibus, idque iuxta Domini ordinationem quæ est Numeri 10. vbi præcipitur Moyfi vt fiant duæ tubæ argenteæ ductiles, quibus & populus conuocetur cum opus est, & in bello vsus esset contra hostes: vbi & præcipitur vt filij Aaron clangant tubis, & additur: Si quando habebitis epulum & dies festos, & calendas, canetis tubis super holocaustis & pacificis victimis, vt sint vobis in recordationem Dei vestri. Non fuisse autem tantum duas tubas, quarum vsus erat in sacrificijs, ac tubarum vsum proprium fuisse sacerdotibus, cum ex institutione Dauid alij Leuitæ varijs alijs musicis instrumentis vterentur, satis patet ex 2. Paralip. 5. vbi Leuitis in cymbalis, citharis, & psalterijs concrepantibus dicitur, quod cum eis sacerdotes centum viginti canebant tubis, quodque omnibus sic concinentibus, & vocem in sublime tollentibus, longè sonitus audiebatur, omnibus etiam Deum voce laudantibus, dicendo: Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius. Simile etiam factum sub Simone hic significatur. Quod autem dicitur; in memoriam coram Deo; illud est quod in prædicto Numeri loco dicitur vt sint vobis in recordationem Dei vestri, pro quo Græcis ibi est, ἡμῖν ἀνάμνησις ἐναντίον Θεοῦ ὑμῶν, & erit vobis recordatio coram Deo. Quod etsi intelligi posset, huiusmodi sonitum fieri ad hoc vt populus excitatus recordaretur Dei sui, magis tamen intelligendum est illum præcipi ad hoc vt Deus huiusmodi sonitu & potissimum deuotione, quam huiusmodi sonitus ostendit, veluti excitatus, prouocaretur ad recordandum populi, hoc est, illi benefaciendum. Quid autem deinceps in populo secutum est ex iam descripto facto sacerdotum, diligenter exponitur, cum subditur:

- 22 Tunc omnis populus simul properauerunt, & ceciderunt in faciem super terram.
 23 Adorare Dominum Deum suum, & dare preces omnipotenti Deo excelso.

Sacerdotibus, inquit, offerentibus, & tubis cum laude clangentibus, populus his rationibus excitatus, concordibus animis festinauerunt cadere in faciem suam super terram, ad adorandum Dominum Deum suum, & preces fundendum omnipotenti Deo excelso.

- 24 Et amplificauerunt psallentes in vocibus suis, & in magna domo auctus est sonus suauitatis plenus.

PRO; amplificauerunt psallentes in vocibus suis; Græcè est; *ἠψάλλοντες*
ἐν ψαλλομένοις φωναῖς αὐτῶν, Et laudauerunt cantores vocibus suis. Vnde
 patet dictionem, psallentes, apud nos non esse participialiter accipien-
 dam, nec attribuendam toti populo, sed nominaliter pro cantoribus, vt
 fit sensus: Et psallentes, hoc est, Leuitæ, quorum ex institutione Da-
 uid officium erat cantare Psalmos & carmina, populo in terram pro-
 strato, amplificauerunt Deum in vocibus suis, hoc est, eum glorificaue-
 runt, eiusque laudem amplè & magnificè extulerunt: sicque in ma-
 gno illo templi & atriorum ædificio, auctus est sonus plenus melodia.
 Primum ergo sacerdotes tuba cecinerunt, deinde populus in terram pro-
 stratus est, & cantores suo officio functi sunt. Illis autem canentibus
 quid populus fecerit, subiicitur:

25 Et rogauit populus Dominum excelsum in prece, vsque dum
 perfectus est honor Domini, & munus suum perfecerunt.

ILLIS, inquit, canentibus populus siue adhuc in terrâ prostratus, siue iam
 erectus rogauit Dominum in prece, hoc est, seruenter & ex animo, vsque
 dum perfectus esset & absolutus honor ille qui Domino per sacrificia &
 psalmos decantatos exhibebatur, & vsque dum sacerdotes & cantores
 munus suum, hoc est, ministerium suum (est enim Græcis, *λατρευγία*) per-
 fecerunt. quasi dicat: nō prius desijt populus Deum & adorare & orare.
 Quid autē his peractis secutum est, pulchro ordine exprimunt sequentia.

26 Tunc descendens manus suas extulit in omnem congregatio-
 nem filiorum Israël.

27 Dare gloriam Deo à labijs suis, & in nomine ipsius gloriari.

LOQUITUR de summo sacerdote, quem prius dixerat ascendisse ad al-
 tare, à quo iam dicit eum rebus peractis descendere & eleuare ma-
 nus suas super populum, ad benedicendum scilicet ei priusquam abiret,
 iuxta modum præscriptum Numeri 6. de quo & dictum est suprâ in Num. 6.
 commendatione Aaron, vbi pro eo quod nos legimus; glorificare po-
 pulum suum; Græcè est, vt ibi dictum est, *ἠλογοῦν τὸν λαόν*, benedicere
 populo, quemadmodum & hic pro; dare gloriam Deo à labijs suis;
 Græcè est, *δοῦναι ἠλογοῦν κυρίου ἐκ χειρῶν αὐτοῦ*, hoc est, extulit manus
 suas ad dandum benedictionem Domini ex labijs suis, dicendo scilicet:
 Benedicat tibi Dominus, & custodiat te, &c. Noster interpres legit pro
 genitiuo, *κυρίου*, datiuum, *κυρίῳ*, sicut & habet Germanica editio: vnde ver-
 tit; dare gloriã Deo; quia dare Deo benedictionē, est dare gloriam Deo.
 Nostra lectio prædictū sensum qui magis proposito cōuenit habebit, si
 intelligatur Pontificem dare gloriam Deo, dum benedicendo populum
 significat omne bonum à Deo pendere. Qui enim dicit: Benedicat tibi
 Dominus, &c. multā dat Deo gloriã. Hoc item dicere, & sic benedicere
 populo, est in nomine Domini gloriari, qui solus illis verbis agnoscitur
 author omnis boni. Notandum ex hoc loco morē sacerdotibus fuisse

benedicere populo peracto sacrificio. Item quòd in benedictione populi mos illis fuerit, eleuandi manus suas super populum, quod & dicitur ab eis fieri solitum mouendo manus in quatuor mundi partes, sursum scilicet, deorsum, sinistrorsum & dextrorsum, cum aperto crucis Christi mysterio. Qui mos ex veteri obseruatione etiam in ecclesiam deriuatus est, & retentus hactenus, vt mirum sit ab hæreticis quibusdam eum ridenti & contemni.

28 Et iterauit orationem suam, volens ostendere virtutem Dei.

EX nostra lectione videretur verbum, iterauit, referendum esse ad summum sacerdotem, vt significetur illum iterasse orationem suam pro populo, dum scilicet inter benedicendum bene precatus est populo, pro quo prius orauit inter sacrificandum. At Græca alium habent sensum, quia Græcè sic habet tota ista sententia, καὶ ἰδεντίρωσαρ ἰν προσκυνῆσα, ἐπιτίξασθαι τὴν ἰνολογίαν παρὰ ὑψίστου, Et iterauerunt in adoratione, vt susciperent benedictionem ab altissimo. Quo significatur, populum qui prius tempore sacrificij se semel in terram prostrauerat, vt dictum est, peracto sacrificio cum sacerdos eum esset benedicturus, rursus se adorando Deum prostrauisse, vt susciperet benedictionem, non tam à sacerdote, quàm ab altissimo, quemadmodum illi imprecabatur sacerdos, dicens: Benedicat tibi Dominus. Vnde & in nostra lectione in verbo, iterauit, repeti potest nomen, populus, & nomen, orationem, accipi positum pro, adorationem, vt sit sensus: Et populus sacerdote ipsum benedicente iterauit adorationem suam, volens ostendere virtutem Dei, se scilicet agnoscere. Cæterum in hac tota narratione pulcherrimi ordinis seruati sub hoc pontifice, obseruandum quàm per omnia quadret ei consuetudo quæ nunc in ecclesijs sacrificij tempore seruatur, vbi pōtifex sacris vestibus indutus ascendit altare, à diaconis accipit quæ offerenda sunt, circūstante eum corona sacerdotum & aliorum ministrorum, quo tempore & sacris lectionibus, & cantorum concentibus populus ad orandum excitatur per eos qui in clericorum ordinem ascripti sunt: peracto que sacrificio, quod ex duabus partibus constat, panis scilicet oblatione, & vini libatione, aut potius sub illis speciebus, corpore & sanguine Domini, populus solenniter ab episcopo benedictionem accipit, humiliter se rursus prosternens in terram. Proinde mirum est proteruos quosdam ordinem hunc hic commendatum, & per omnia cum nostro more consentientem in nostra cōsuetudine reijcere, & tentare omnia quo eam tollant.

29 Et plus orauit Deum omnium, qui magna fecit in omni terra.

30 Qui auxit dies nostros à ventre matris nostræ, & fecit nobiscum secundum suam misericordiam.

Vide-

Videtur hic mendum magnum esse in nostra lectione, tum quòd hic sit varia lectio, tum quòd dissentiat à Græcis omnibus, nec habeat commodum sensum. Cùm enim iam dictum sit quòd iterauit orationem suam, quomodo hic dicitur; Et plus orauit. Deinde quis est qui plus orauit, populus an sacerdos? Quidam libri habent; Et post rursus plus orauit; sed etiam Liranus monet illas duas dictiones, post rursus, non esse in correctioribus libris. Vnus codex habuit; Et post orauit. Vnus item expuncta dictione, plus, habuit; Et populus orauit. Græca longè aliter sic: καὶ νῦν ἰυλογήσατε τὸν θεὸν πάντων, hoc est, Et nunc benedicite Deum omniū, &c. Cui lectioni consentit quod habebat vnum M. N. Augustini Hunæi scriptum, quod in multis deprehendi esse correctissimum. Habet enim sic; Et nunc orate Deum omnium, &c. quæ lectio meritò retinenda esset tanquam accedens ad originalem lectionem. Nam &, orare, in scripturis nonnunquam ponitur pro gratias agere & laudibus celebrare, vt cùm dicitur: Phariseus hoc apud se orabat, Gratias tibi ago, &c. Post longā enim de sanctis viris & de Simone Pōtifice narrationem, author finem impositurus conuertit se ad suos Israëlitas, occasionem ex præcedenti descriptione assumens commonefaciendi illos ad laudandum Deum, eumque orandum atque adorandum. Quòd si hæc lectio non recipitur, saltem conuenit magis legere; & populus orauit; quàm, plus orauit; quia facilè fuit nomen, populus, quod scribi solet, pplus, mutari in, plus. Itaque priori sententia significabitur, quòd sacerdos benedicturus iterauit orationem suam, & hac significabitur, quòd illo orante etiam populus incuruatus orauit Deum. Bene autem Deo tribuitur & quòd sit Deus omnium, quemadmodum declarauit faciendo magna in omni terra: & quòd sui populi dies auxit à ventre matris: quo significatur, illum suorum semper peculiarem gerere curam, eisque non tantum vitam largiri, sed ab vtero singulari & paterna sollicitudine vitæ incrementa addere. Itaque significatur duplici nomine Deum adorandum, orandum, & benedicendum, nempe & quia omnium Dominus, & quia sui populi peculiaris & benignus curator.

- 31 Det nobis iucunditatem cordis, & fieri pacem in diebus nostris in Israël per dies sempiternos.
- 32 Credere Israel nobiscum esse misericordiam Dei, vt liberet eos in diebus suis.

Postquàm dixit de sacerdotis & populi oratione, finem facturus author etiam suam orationem pro populo, & benedictionem adiungit, imprecans toti populo iucunditatem cordis, quæ est potissimum huius vitæ, imò & futuræ bonum. Nam, vt suprà dixit, iucunditas cordis, ipsa est vita hominis. Et vt iucunditas cordis haberi possit, imprecatur vt tempore huius vitæ fiat pax perpetua in Israël, ad hoc vt populus Israëliticus credat firmiter ex beneficiorum experientia misericordiam Dei

esse cum ipso, sicque liberet eos in diebus suis. Aut enim legendum est; liberet nos in diebus nostris; quemadmodum Græca habent, aut; liberet eos in diebus suis; quemadmodum multi libri habent: non autem conuenit legere, quemadmodum multi malè habent; liberet eos in diebus suis. Et Græcè non est, vt, sed, καὶ, & ita vt verbum, liberet, sit deprecantis. Est enim, λυξωσάσθω.

33 Duas gentes odit anima mea, tertia autem non est gens quam oderim:

34 Qui sedent in monte Seir & Philisthijm, & stultus populus qui habitat in Sichimis.

Postquam commemorauit & celebrauit præcipua sanctorum patrum nomina, qui ob suam in Deum pietatem meritò essent & laudandi & amandi, exponit & quas gentes ob suam impietatè præcipuè odiat. Sed difficultas hic oritur in verbis quæ sibi videntur contraria. Nam priori versu videtur significare duas tantùm esse gentes, quas peculiariter odiat, & præter eas non esse aliam gentem tertiam quam etiã odiat. At in secundo versu tres gentes apertè recenset, Iudæis eo tempore peculiariter vt infestas, ita & odiosas, nempe Idumæos, qui habitabant in monte Seir, Philisthæos, & populum in Sichimis habitantem, iuxta quam ciuitatè erat mons Garizim, in quo eo tẽpore erat recens constructum templum Deo Iudæorum, instar templi Ierosolymitani, ratione cuius cœpit inter Samaritanos & Iudæos esse grauis cõtentio, quæ etiam ad Saluatoris nostri tempora perdurauit, vt patet Ioan. 4. Vnde ad solutionem huius difficultatis parum momenti habet, quòd quidam intelligunt hic significari tertiam non esse gentem, quam tam intensè & vehementer odiat, atque duas illas quæ primæ nominantur, quia nullam gentem tunc Iudæi magis odiebant, quàm Samaritanos & Sichimitas, cum quibus erat eis pertinax de vera religione concertatio, adeo vt, sicut dicitur in Euangelio, non cõuteretur Iudæi Samaritanis, quorù inter se contentionem Iosephus in suis historijs multis locis declarat. Nec confugiendum hic est ad Græcorum lectionem, quæ pro monte Seir, habet in monte Samariæ, quia eam lectionem esse vitiosam, & hoc in loco Latinorum lectionem præferendam esse lectioni Græcorù, manifestè patet ex eo quod in secundo versu tres partes ponuntur, quæ omnino tres gentes significare videntur. Si autem pro, Seir, legatur Samariæ, primũ membrum coincidet cum tertio, quia per populum in Sichimis habitantem significantur Samaritani, quorum metropolis tunc erat Sichem. Notandũ ergo Græcis non esse illas duas dictiones; quam oderim; sed tantùm, καὶ τῆς τρίτης οὐκ ἔστι γένος. Et additus articulus, ἢ, significat hunc esse sensum; & tertia gens non est gens; hoc est, non est digna gentis nomine. quod ideo dicit, quia Samaritani non erant ex vno aliquo principio oriundi, sed erant ex varijs gentibus conflati, vt patet 4. Reg. 17. vbi dicuntur missi de Babylone, & de Cutha, & de Auath, & de

Ioan. 4.

Ioan. 4.

4. Reg. 17.

& de Emath, & de Sepharuaim, qui habitarent in ciuitatibus Samariae pro Israël, vnde & dicitur: Gentes quas transtulisti ignorât legitima Dei terræ, &c. Deinde cum ex tam varijs gentibus orti essent, volebant tamen haberi prognati ex Iacob, ad quem genus suum referebât subinde, vt patet non solùm ex Iosepho, sed ex Euangelio, vbi mulier illa Samaritana dicit Christo: Nunquid tu maior es patre nostro Iacob? &c. Meritò ergo author noster Iudæus & Ierosolymitanus, vt mox subiicitur, Ioan. 4. pro suo iusto in Samaritanos zelo dicit eos non esse gentem, vnam scilicet, & illam quam haberi volebant. Rabanus etiam ex commentario suo videtur eam partem; quam oderim; non legisse: quæ si admittenda est, eo quòd in omnibus scriptis quæ vidi inueniatur, sic debet nostra litera intelligi: Tertia autem gens quam oderim, hoc est, meritò odire debeo, non est verè gens dicenda. Erât autem hæ gentes Iudæis Ierosolymitanis vicinissimæ, & infestissimæ semper, vt satis ex scripturis patet, & ex omni parte eis circumiectæ. Nam Idumæi imminebant eis à meridie, Philisthijm ab occidente, Samaritani à septentrione. In quibus tribus gentibus mysticè à Rabano rectè intelliguntur triplices præcipui Ecclesiæ Christianæ hostes, vt & ipsa dicere possit se tria potissimùm odio habere hominũ genera, sicut id ipsum hic dicit author de hostibus præcipuis Iudæorũ. In Idumeis enim, qui cum Iudæis ex eisdem patriarchis prognati sunt, rectè intelliguntur reiecti iam à Deo Iudæi, qui Christi sanguine rubicundi facti sunt, nobiscum quidem eosdem habentes patriarchas, easdemque scripturas, sed infensissimi semper hostes nostri. In Philisthæis, qui à populo Israël omnino erant alieni, nec aliquid habebant commune, rectè intelliguntur gentes infideles omnino, vt idololatræ, & nunc Turcæ, nominis Christiani hostes atrocissimi. In Samaritanis cū Iudæis de religione concertâtibus, hæretici bene designati sunt, qui etiã non sunt gens vna, sed ex varijs sectis & hæresiarchis etiam inter sese contrarijs constant, veritatem religionis sibi contra veram Ecclesiam semper vendicantes, suamque originem falsò referentes ad Apostolos tanquam suos patres. Cui bene competit nomen, stultus populus. Di. Rom. 10. centes enim se esse sapientes, stulti facti sunt.

35 Doctrinã sapientiæ & disciplinæ scripsit in codice isto Iesus filius Sirach Ierosolymita, qui renouauit sapientiã de corde suo.

TAndem in fine ascribitur authoris nomen, sicut libris præponi solet ob fidem & commendationem comparandam. Hunc autè esse illum Iesum, quem prologi author & interpres huius libri vocât auum suum, suprà ostensum est in prologo. Addunt autem quædam Græca nomen, Eleazari, hoc modo: Iesus filius Sirach filij Eleazari, vt auus huius Iesu fuerit Eleazarus: quod si verum est, non videtur posse intelligi de illo Eleazaro, qui fuit Pontifex post Simonem illum iustum, de quo hoc capite facta est mentio. Quia sicut satis ex prædictis constat authorem huius libri Iesum scripsisse post mortem Simonis, ita nõ videtur diu post eius

eius mortem scripsisse, quia, vt patet ex prologo, interpres huius libri testatur se vertisse hunc librum sub Ptolomeo Euergete, qui regnauit sub Pontifice Eleazaro, aut statim post eum. Iesus ergo filius Sirach huius libri author debuit scripsisse sub Eleazaro, quando & versio bibliorum facta est. Non potuit ergo Eleazarus fuisse huius authoris auus, cum omnino sit verisimile hunc cum scriberet senem fuisse, & Eleazaro coætaneum, vt deinde nepos eius potuerit hunc librum vertisse sub Euergete Ptolomeo. Quod autem legimus; qui renouauit sapientiam de corde suo; Græcè est, ὁ ἀνὸς μὲν σοφίαν ἀπὸ καρδίας, qui distillauit (vel diffudit instar pluuiæ) sapientiam à corde. Renouasse ergo dicitur sapientiam, de corde suo, quia sapientiam, quam corde tenebat, etiam scripto renouauit, & alijs lubenter communicauit.

36 Beatus qui in istis versatur bonis: qui ponit illa in corde suo, sapiens erit semper.

37 Si enim hæc fecerit, ad omnia valebit, quia lux Dei vestigium eius est.

○ Stendit fructum huius libri, vt propter fructum meritò commendatus esse debeat hic liber. Beatum ergo dicit eum, qui in bonis his quæ hoc libro comprehenduntur versatur, non tantum ea legendo, sed etiam cordi imprimendo: vnde & adijcit, in omnibus semper sapientem fore eum qui ea ponit in corde suo: quia si hoc fecerit, ad omnia quæ agenda erunt validus erit & potens, eo quòd hoc libro de quauis disputetur materia, vt ex eo in quouis negotio instrui quis possit, & contra omnia vitia muniri, quia per hunc librum ipsum vestigium hominis est lux Domini, hoc est, ingressus hominis talis illuminatur à Deo, & dirigitur luce diuina, ita vt non ambulet in tenebris, sed in luce, vnde non facilè offendit. Debet enim hic præconstrui vestigium hominis, quemadmodum patet ex Græcis. quæ habent, ὅτι φῶς κρύβει τὸ ἴχθυον ἄνω. vbi articulus, τὸ, significat ἴχθυον debere præconstrui.

Addit autem hic æditio Complutensis, quod alij tamen non habent; Et pijs dat sapientiam. Benedictus Dominus in æternum, fiat, fiat; quorum prius desumptum est ex fine capituli 43. huius libri, alterum ex fine Psalmi 88.